મધ્યપ્રદેશ

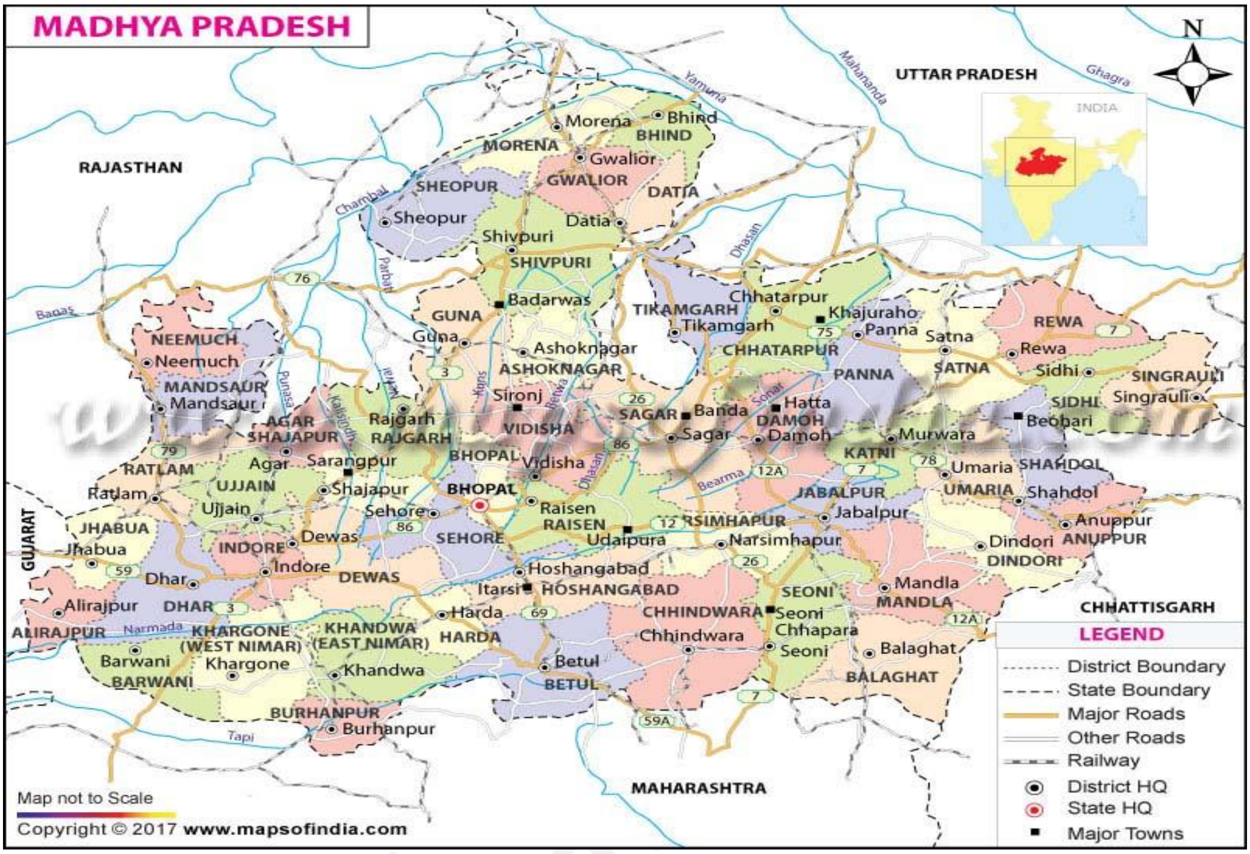

- ❖ સીમાઓ :-ઉત્તર-પૂર્વમાં ઉત્તરપ્રદેશ,દક્ષિણ-પૂર્વમાં છતીસગઢ, દક્ષિણમાં છતિસગઢ, પશ્ચિમમાં ગુજરાત અને ઉત્તર-પશ્ચિમમાં રાજસ્થાન આવેલું છે.
- ❖ ક્ષેત્રફળ :- ૩,૦૮,૨૯૨ (ચો.કિ.મી)
- ❖ દેશમાં સ્થાન :- બીજું
- ❖ સ્થાપના :- તા. ૧/૧૧/૧૯૫૬
- ❖ પાટનગર :- ભોપાલ
- ❖ સૌથી મોટું શહેર :- ઇન્દોર
- ❖ રાજ્યપાલ :-મંગુભાઈ છગનભાઇ પટેલ
- ❖ મુખ્યમંત્રી :- શ્રી શિવરાજસિંહ ચૌહાણ
- ❖ સ્પીકર :-
- ❖ રાજભાષા :- હિન્દી
- ❖ રાજ્ય પક્ષી :- દૂધરાજ
- ❖ રાજ્ય પશુ :- બારાસીંગા(સ્વેમ્પ હરણ
- ❖ રાજ્ય વૃક્ષ :- વડ

- રાજ્ય ફૂલ :- પલાશ
- રાજ્ય ફળ :- કેરી
- રાજ્ય ગીત :- સુખદાતા સબકા સાથી
- રાજ્ય નૃત્ય :- ફાગ,બાઉલ
- રાજ્ય રમત :-
- હાઈકોર્ટ :- જબલપુર
- હવાઈમથક :- ગ્વાલિયર, રાજા ભોજ એરપોર્ટ (ભોપાલ), ખજુરાહો અને રામપુર
- કુલ વસ્તી :- ૭,૨૫,૯૭,૫૬૫ (૨૦૧૧)
- વસ્તી ગીચતા :-૨૩૬
- જાતિ પ્રમાણ :- ૯૩૧
- સાક્ષરતાનો દર :- ૭૨.૬%
- લોકસભાની સીટો :- ૨૯
- વિધાનસભાની સીટો :- ૨૩૦
- રાજ્યસભાની સીટો :- ૧૧
- જીલ્લાની સંખ્યા :- ૫૧ (સૌથી મોટો છિંદવાડા અને સૌથી નાનો દતિયા જીલ્લો)
- ગામડાઓ :- ૨૩,૦૧૨
- મહાનગર :- ૧૬(ઇન્દોર, ગ્વાલિયર, જબલપુર, ભીંડ, મદસૌર ,રાયગઢ,ઉજ્જૈન, દેવાસ, હોશંગાબાદ, વિદિશા,ભોપાલ,દમોહ, અને ગુના
- મુખ્ય પાક :- સોયાબીન
- મુખ્ય ઉધોગ :-ખેતી, ખાણ ઉદ્યોગ,કુટીર ઉદ્યોગ , એલ્યુમિનીયમ (કોરબા), એન્ટીબાયોટીકસ દવાઓ (અમલાઈ-બસ્તર), ગેસ આધારિત ખાતર (વિજાપુર),લોખંડ(ભિલાઈ),સિમેન્ટ ઉદ્યોગ (ગ્વાલિયર,નિમચ, જબલપુર, કટની, રતલામ, ગાંધાર અને દુર્ગ),લાકડાનો ઉદ્યોગ (દેવાસ),એન્જીનીયરીંગ ઉદ્યોગ (ભોપાલ) , વિદ્યુત એન્જિન (ભોપાલ)
- જાહેર સાહસો :-
    - ⇨ ભારત એલ્યુમિનીયમ કંપની લિ (**BALCO),**કોરબા
    - ⇨ ભારત હેવી ઈલેક્ટ્રીકલ્સ લિ.(BHEL),ભોપાલ
    - ⇨ નેશનલ ન્યૂઝપ્રિન્ટ એન્ડ પેપર મિલ્સ લિ, નેપાનગર
    - ⇨ નેશનલ સિક્યુરીટી મિલ્સ, હોશંગાબાદ
    - ⇨ સ્ટીલ ઓથોરીટી ઓફ ઇન્ડીયા લિ., ભિલાઈ
- ખનીજ :- ખનીજ ક્ષેત્રે સમૃદ્ધ રાજ્ય છે.

- ⇨ ગ્રેફાઈટ,બોકસાઈટ :- (કટની-જબલપુર અને અમરકંટક ક્ષેત્ર)
- ⇨ મેગેનીઝ:- બાલાઘાટ,છિદવાડા,બિલાસપુર,જબલપુર અને ઝાબુઆ
- ⇨ યૂરીનિયમ હીરા અને તાંબાના ભંડાર
- ⇨ લોખંડ :- (ચાંદા)
- ⇨ હીરા :- (પન્ના)
- ⇨ તાંબુ :- બાલાઘાટ અને બૈતુલ(મલંજખંડ)
- ⇨ કોલસો :- ચાંદા અને કોરબા

❖ ઉદ્યોગ :-

- ⇨ સિમેન્ટ ઉદ્યોગ :- સતના, મૈહૂર, જબલપુર, રતલામ, કટની અને બારમોર
- ⇨ કાગળ ઉદ્યોગ :- નેપાનગર , સલામ, વિદિશા, દેમકા, ભોપાલ અને ઈન્દોર
- ⇨ એન્જીનિયરીંગ ઉદ્યોગ :- ભારત હેવી ઈલેક્ટ્રિકલ્સ લિ. (BHEL), ભોપાલ

❖ અભયારણ્ય :-

- ➢ ઘોરાળપક્ષી અને સોનચકલીના અભ્યારણ્ય
- ➢ સિચૌલી અભ્યારણ્ય
- ➢ સરદારપુર અભયારણ્ય(ઉહર જિલ્લો – ઘોરાડ)
- ➢ શૈલાના અભયારણ્ય(રતલામ – લેસર ફ્લોરિકન)
- ➢ રાતાપાની અભ્યારણ્ય(ટાઈગર રિઝર્વ -રાયસેન)
- ➢ પંચમઢી અભ્યારણ્ય (હોશંગાબાદ -ટાઈગર રિઝર્વ)
- ➢ શિવપુરી અભ્યારણ્ય (શિવપુરી)

❖ રાષ્ટ્રીય પાર્ક :- ૧૧ અને ૧૮ જૈવ આરક્ષિત ક્ષેત્રો ડાયનાસોર જીવાશ્મી પાર્ક,ધાર

- ⇨ બાંધવગઢ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (ટાઈગર રિઝર્વ- બાંધવગઢ)
- ⇨ કાન્હા કીસ્લી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન(ટાઈગર રિઝર્વ -મંડલા અને બાલાઘાટ)
- ⇨ ફોસિલ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (ભોપાલ)
- ⇨ સંજય રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (સીધી અને સરગુજા)
- ⇨ પન્ના રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (ટાઈગર રિઝર્વ -પન્ના)
- ⇨ સાતપુડા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન ટાઈગર રિઝર્વ)
- ⇨ પેચ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (ટાઈગર રિઝર્વ)
- ⇨ માધવ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- ⇨ કૂનો નેશનલ પાર્ક (શ્યોપૂર જિલ્લો)

gnanbhandar.com

- આર્દ્રભૂમિ રામસર સ્થળ :-
  - ⇨ સિરપુર આર્દ્રભૂમિ (ઈન્દોર)
  - ⇨ યશવંત સાગર (ઈન્દોર- યાયાવર પક્ષીઓ માટેનું સ્વર્ગ માનવામાં આવે છે.)
  - ⇨ સાખ્ય સાગર લેક (શિવપુરી જિલ્લો- મરિયર નદીથી થયું છે.)
- ઘાટ :- ભેડાઘાટ, તિલવાડા ઘાટ
- મુખ્ય નદીઓ :- નર્મદા (રાજ્યની સૌથી લાંબી નદી), બંજર, તવા, મછવા,બેતવા, ક્ષિપ્રા ,સોના,પાર્વતી,તાપી, ચંબલ,બરગી,ઇન્દ્રાવતી અને ધસાન
- રાષ્ટ્રીય તાપ વિદ્યુત નિગમ યોજનાઓ :- વિધ્યાચલ
- જળાશય ડેમ :- ગાંધીસાગર બંધ (ચંબલ નદી)
- ધોધ :- ધૂંવાધાર ધોધ (જબલપુર)
- જળ વિદ્યુત પરિયોજના :- ફરક્કા પરિયોજના (ગંગા નદી),બરગી પરિયોજના (બરગી નદી),રાજઘાટ પરિયોજના (બેતવા નદી), ચંબલ પરિયોજના (ચંબલ નદી), માતાટીલા પરિયોજના (બેતવા નદી), સરદાર સરોવર પરિયોજના (નર્મદા નદી) , ગંડક પરિયોજના
- પર્વતો :- સાતપુડા, મહાદેવ, બસ્તર, વિધ્યાચલ અને મૈકાલ
- મહેલ :- મૃગનયની મહેલ (ગ્વાલિયર- રાજા માનસિંહ નિર્મિત), ગુર્જરી મહેલ (ગ્વાલિયર), જહાંગીરનો મહેલ (ઓરછા)
- જોવાલાયક સ્થળો :- ભેડાઘાટ, પંચમઢી ,ભીમબેટકા, ગ્વાલિયરનો કિલ્લો, માંડુનો કિલ્લો,ચિત્રકૂટ, અમરકંટક,ઉદયગીરી,ખજુરાહો,ઇન્દોર,મહાકાલેશ્વર મંદિર (ઉજ્જૈન), ચોસઠ જોગની મંદિર, વિદિશા, ચંદેરી, રાજા ભર્તુહરિની ગુફા, સાંદીપની ઋષિનો આશ્રમ,જંતરમંતર વેધશાળા(ઉજ્જૈન),સાંચી (પ્રખ્યાત બૌદ્ધ સ્તૂપો), ભીમબેટકા(પ્રાગૈતિહાસિક કાલના અવશેષો), હરસિદ્ધ માતાનું મંદિર, ભૈરવ મંદિર, મહાકાલેશ્વર મંદિર (ઉજ્જૈન), ચોસઠ જોગણીનું મંદિર(જબલપુર), પાંડવ ગુફા(પંચમઢી), લક્ષ્મીનારાયણ મંદિર, રાજારામ મંદિર (ઓરછા), ઓમકારેશ્વર મંદિર (માંધતા – નર્મદા કિનારે)
- મહત્વની યોજનાઓ :-
  - ➢ સમાધાન ઓનલાઈન યોજના
  - ➢ લાડલી લાક્ષીમ યોજના
  - ➢ મુખ્યમંત્રી કન્યાદાન યોજના
  - ➢ શંખનાદ યોજના
  - ➢ દીન દયાલ રસોઈ યોજના

વિશેષ માહિતી :-

- મધ્યપ્રદેશમાં મુખ્ય ગોંડ, ઉરાઉ અને કોરકું જેવી આદિવાસી વસે છે.
- મધ્યપ્રદેશના પ્રથમ મહિલા મુખ્યમંત્રી ૨003માં ઉમાભારતીને બનવાનું ગૌરવ પ્રાપ્ત થયું હતું.
- રાજ્યમાં પ્રથમ મહિલા રાજ્યપાલ તરીકે વર્ષ ૧૯૮૯માં સરલા ગ્રેવાલ તરીકે સેવા આપી હતી.
- રાજ્યના પ્રથમ મુખ્યમંત્રી ડૉ. રવિશંકર શુક્લ અને પ્રથમ રાજ્યપાલ તરીકે ડૉ. પટ્ટાભી સીતારામૈયા હતા.
- મધ્યપ્રદેશ ચણાના ઉત્પાદનમાં દેશનું પ્રથમ રાજ્ય છે.
- મધ્યપ્રદેશની સરકારે વર્ષ ૨૦૧૬માં રાજ્યમાં દેશનું પ્રથમ હેપ્પીનેસ મંત્રાલયની શરૂઆત કરી છે.
- દેશની પ્રથમ રેસિડેન્શિયલ સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ સિહોરમાં આવેલી છે.
- ભારતમાં સર્વાધિક ઉદ્યાન કુલ 11 મધ્યપ્રદેશમાં આવેલા છે. આથી ટાઈગર સ્ટેટ તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- ભીમબેટકા યુનેસ્કો દ્વારા વિશ્વવારસામાં સ્થળ તરીકે પસંદગી થઈ છે.
- ઉજ્જૈન ધાર્મિક નગરી પ્રથમ સદીમાં વેપારી કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપિત થયું હતું.
- બાલાઘાટમાં મેંગેનીઝની એશિયાની સૌથી મોટી અને ઉંડી ખીણ આવેલી છે.
- ૧૯૫૭માં હિન્દુસ્તાન સ્ટીલ લિમિટેડ દ્વારા સોવિયેત સંઘની મદદથી ભિલાઈ પ્લાન્ટની સ્થાપના થઈ.
- ઉજ્જૈનમાં ભગવાન શંકરે ત્રિપુર નામના રાક્ષસનો વધ કરેલો અને રાજા વિક્રમે વૈતાલનો વશ કરેલો.
- ભારતનો પ્રથમ કોમર્શિયલ –સ્કેલનો બાયોમાસ આધારિત હાઈડ્રોજન પ્લાન્ટ ખંડવા જીલ્લામાં નિર્માણ પામશે.
- હોશીંગાબાદના દેવાસમાં ચલણી નોટોના કાગળનું મુદ્રણાલય આવેલું છે.
- બોક્સાઈટ ખનીજની છિન્દવાડા અને બાલાઘાટમાં એશિયાની સૌથી મોટી ખાણ આવેલી છે.
- મધ્યપ્રદેશ રાજ્યનો બુરહાનપુર જિલ્લો ભારતનો પ્રથમ ' હર ઘર જલ' પ્રમાણિત જિલ્લો બન્યો છે. બુહરાનપુરને ' દક્કન કા પ્રવેશદ્વાર' તરીકે ઓળખાય છે.
- એશિયાનો સૌથી મોટો બાયો સીએનજી ગોબર-ધન પ્લાન્ટ ઈન્દોરમાં આવેલ છે જે આ પ્લાંટનો સિદ્ધાંત ' વેસ્ટ ટુ વેલ્સ' (કચરામાંથી સંપત્તિ) તથા ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાનો અમલ કરવાનો છે.
- ગેસ ઓથોરીટી ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (ગેઇલ) દ્વારા ઈન્દોરમાં નેચરલ ગેસ સિસ્ટમમાં હાઈડ્રોજનનું મિશ્રણ કરવા માટે દેશનો પ્રથમ પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યો છે.
- મધ્યપ્રદેશના ધાર જીલ્લામાં માંડુ મહોત્સવ દર વર્ષે ડિસેમ્બર- જાન્યુઆરીમાં ઉજવાય છે જે હિન્દુ દેવતા ભગવાન ગણેશને સમર્પિત છે.

- ભારતનો સૌપ્રથમ ભૂવૈજ્ઞાનિક ઉદ્યાન (જયોલોજિકલ પાર્ક) જબલપુરના લમ્હેટા ખાતે નિર્માણ પામશે.
- ભારતનો પ્રથમ વાણિજિયક બાયોમાસ આધારિત હાઈડ્રોજન આધારિત પ્લાન્ટ ખંડવા જીલ્લામાં સ્થાપવામાં આવશે.
- વર્ષ 2021માં મધ્યપ્રદેશના ભોપાલમાં આવેલ ભારતનું સૌપ્રથમ વિશ્વસ્તરીય રાણી કમલાપતિ રેલવે સ્ટેશન દેશને સમર્પિત કરવામાં આવ્યું. હબીબગંજ રેલવે સ્ટેશનનો કાયાકલ્પ કરીને ગોંડ રાજ્યના પરાક્રમી અને નિર્ભીક મહારાણી કમલાપતિનું નામ આપવામાં આવ્યું.

gnanbhandar.com